

Monumente comemorative ale eroilor neamului din județele Harghita și Covasna

1. Întoarcerea la eroi

La 8 septembrie 1994, Armata Română dezvelea o placă de marmură pe fațada primăriei din municipiul Sfântu Gheorghe, județul Covasna, în memoria sacrificiului ostașilor care au eliberat orașul de ocupația hortystă. Se împlineau 50 de ani de la acel eveniment. Cu același prilej, fusese renovat și monumentul închinat locotenentului David Păiuș, de la Arcuș. Făcuse parte din Divizia 1 Vânători de Munte, și murise la 7 septembrie 1944, în luptele pentru cucerirea cotci 620,2, din apropiere. Dacă la ceremonia religioasă de la Arcuș participaseră doar câțiva foști camarazi de arme, soția și fiica croului și, evident reprezentanți ai unității de vânători de munte din localitate, la festivitatea din 8 septembrie, din centrul orașului Sfântu Gheorghe, asistenta părea la fel de redusă. Ca ziarist militar, am pus întrebări. Răspunsurile, ocolite și reținute nu m-au convins. Nu puteam atunci înțelege reținerca, poate chiar grija autorităților de a nu exagera cu o ceremonie publică de cinstire a eroilor, de a nu supăra, de a nu *"face valuri"*. Le fel de enigmatică părea însă lipsa de reacție a publicului. Se părea că totul este pus sub un clopot de tăcere. Chiar și cei care vorbeau românește stăteau parcă mai la margine, vădit reținuți. Era un semn de întrebare, pentru un oaspete nou venit. De atunci, am avut ocazia să vin în nenumărate rânduri în contact cu localnici din județele Harghita și Covasna, cu militari, jurnaliști, istorici, arhiviști și preoți, cu reprezentanți ai autorităților publice locale. Reacția diferea în funcție de temperament, de gradul de educație, dar avea un numitor comun: fiecare etnic cu eroii săi, ca să ne păstrăm în limitele temei abordate acum. Așa să fie oare?

2. De la "cultul morților", la "cultul eroilor"

Cultul eroilor a apărut în Antichitate. Obiceiul ca șefii militari să fie înmormântați cu onoruri specifice este foarte vechi. De regulă, ceremonialul funerar includea utilizarea carului mortuar, împodobit cu panglici și ghirlande, a cortegiului alcătuit din foști camarazi ai defunctului, dar și bocitoare ori femei care împărțeau apă, miere și vin asistenței. Toate aceste ceremonii aveau darul de a asigura

defunctului un acces cât mai lesnicios spre *"ținutul lui Hades"*, acolo unde ajungeau doar *"cei mai viteji, drepti și vrednici dintre eroi"*. Antichitatea greco-latină asocia ținutul morților cu *"insulele fericirii, ale norocului și păcii"*, respectiv Câmpiile Elizee. Același cult se practica, cu diferențe locale, în spațiul gotic, cu deosebirea că rolul de călăuză spre ținutul lui Hades, îi revenea zeului Hermes, un fel de crainic și vestitor al Tatălui ceresc¹.

Tot de atunci datează și obiceiul împodobirii mormintelor - construite sub formă tumulară (movile artificiale, de pământ) sau marcate cu *"stele"* (stâlpi funerar) cu efigii, epitafuri sau imagini ale decedatului. Unele din aceste morminte, risipite practic în tot arealul carpa-to-dunăreano-pontic, conțin adevărate tezaure arheologice, piese de mare valoare ce fac faima multor muzee, inclusiv din unele capitole europene. Între divinitățile cele mai des invocate la ceremoniile funerare amintim pe Frații Dioscuri (Castor și Pollux). Iconografia curentă îi înfățișează călări, înarmați și având deasupra capului un simbol magic - o stea, foarte asemănătoare cu aureolele sfinților creștini. *"Stelele"* votive descoperite în Dacia cuprind și o altă imagine frecvent întâlnită - *"cavalenul trac"*, un model de *"erou"* public în numele căruia se oficiau ceremonii funerare, însoțite de ospete rituale (op. cit.).

Cu timpul, ideologia cultică s-a materializat și prin construirea unor monumente simbolice închinare memoriei eroilor, purtând denumirea de cenotafuri. Acestea nu conțineau și rămășițele pământești ale persoanei decedate, ci aveau doar rolul de a perpetua memoria mortului, de a-i ajuta sufletul *"să treacă Styxul"*. Un astfel de cenotaf este monumentul de la Adamclisi, construit de împăratul Traian în anul 106 e.n. pentru a celebra victoria împotriva *"coalitiei barbare"*, denumire ce identifica, în mod curent, populația geto-dacă autohtonă. Bogat împodobit cu sigle, trofee și reliefuri, *Tropheum Traiani* (astăzi reconstruit) este un exemplu de monument cultic, în varianta oficială, promovată de Roma în scopul afirmării supremației militare. De altfel, în același perimetru arheologic se mai află și mormintele a 3.800 de ostași romani, căzuți în luptele din

Dobrogea, dar și al unui șef militar (local?), căzut ulterior pe câmpul de luptă.

Odată cu trecerea la religia creștină, locul *“cavalerului trac”* și al fraților Dioscuri a fost luat de Sfântul Gheorghe - dragoctonul (ucigătorul de balaur). În tradiția populară, acest sfânt militar, fost comandant (general) roman în slujba împăratului Dioclețian (303-304 e.n.), convertit la creștinism și decapitat din porunci imperiale pentru curajul de a-și afirma credința în Hristos, a înlocuit modelul imago-logic al *“cavalerului trac”*. De altfel, moaștele sale au poposit inclusiv pe teritoriu românesc, fiind adăpostite la Mănăstirea Ciolanu, județul Buzău. Sub flamura Sfântului Gheorghe au dus jertfa martirajului Constantin Brâncoveanu și cei patru copii ai săi, împreună cu sfetnicul Ianache, Mircea cel Bătrân și marele voievod Ștefan al Moldovei, care și-a înscris pe flamura sa de luptă efigia sfântului, alături de chemarea:

“O, tu, luptătorule și biruitorule, mare Gheorghe, tu care ești în nevoi și nenorocire mare ajutor, primește și de la noi această negociere, a smeritului tău rob, domnul Ioan Ștefan Voievod.”

3. Sfinții creștinătății și martirii neamului

Sub ocrotirea divină a sfinților creștini, toți eroii neamului, de la cei 48 de eroi martiri ai trupelor de pompieri, căzuți în luptele din București, la 13 septembrie 1848 și înmormântați la 15 septembrie la Biserica Sfântul Gheorghe *“Farmazon”* de pe fostul Pod de Pământ (actual, Calea Plevnei), continuând cu miile de eroi de la Plevna, Grivița și Smârdan, din Războiul de Independență (1877-78) și cu ostașii care s-au avântat *“ușori ca șoimul ce zboară de la munte”*, pe crestele Carpaților, în Sfânta zi de Duminică 15 august 1916, ca să-i elibereze pe frații ardeleni.

Ei și-au adus jertfa de sânge, sfidând moartea și pe vrăjmași deopotrivă, înscriind răsunătoare pagini de istorie. Fără sacrificiul lor nu am mai fi cunoscut, poate, momentul înălțător al mării Uniri, *“îzbând dreptului și a dreptății”*, cum o numea Nicolae Iorga. Tributul de sânge pentru victoria finală, consemnat în documentele oficiale, este cutremurător: 800.000 de eroi - morți, răniți și dispăruți. Acesta a fost prețul de sânge al Unirii.

4. Cinstirea eroilor - o reparație morală

După întâiul război mondial, țara întreagă era un cimitir. Iată cum descrie publicația *“Cultul eroilor”* acele vremuri: *“Pe câmpii, în*

*crânguri, prin sate, prin munți sau pe un platou neted se isca câte o cruce cioplită primitiv, atât cât îi mai rămăsese unui camarad grăbit să o ridice. Iar la câpătai, era un nume șters ca un izvod și un mănunchi de flori de câmp ...”*²

Ca urmare a faptului că mulți săteni trecuseră la arăturile de primăvară, trăgând brazdă direct peste morminte, de teamă să nu le rechiziționeze statul pământurile, Marele Stat Major a ordonat (O.St.M. nr. 5262/1919) ca toți jandarmii rurali să ia de urgență măsura *“identificării tuturor mormintelor și îngropării creștinești a osemintelor risipite”*. Această dispoziție, adusă la îndeplinire împreună cu preoții și învățătorii de la sate, a constituit prima îndatorire publică ce a revenit autorităților recent instalate în teritoriul unit al României Mari. Odată cu identificarea mormintelor s-a procedat la adunarea primelor date privind numărul morților. Jandarmii rurali aveau chiar ordin să ia măsuri împotriva celor care nu se conformau. Totodată s-a dispus ca mormintele vremelnice să fie înlocuite prin *“opere comemorative durabile”*. Rolul de a coordona această acțiune, a revenit, conform legii, *“Societății pentru monumentele eroilor căzuți în război”*, patronată de Regina Maria (înființată la 12 septembrie 1919). Din comitetul director mai făceau parte patriarhul primat al României - Miron Cristea - reprezentanți ai Armatei și ai Jandarmeriei, dar și un comitet de doamne, reprezentând ceea ce s-ar putea numi astăzi *“societatea civilă”*.

Ulterior, în 1920, a fost adoptată *“Legea pentru cinstirea eroilor căzuți”*, având drept obiectiv *“identificarea mormintelor și realizarea de lucrări de amenajare și înfrumusețare”*. În baza acestei noi legi, au fost înălțate, în toată țara, lucrări de artă pentru eternizarea memoriei ostașilor căzuți pe front. Cu același prilej s-a luat pedepsirea cazurilor de profanare a mormintelor.

La nivelul comunelor rurale s-a instituit *“Cartea de Aur”*, care urma să cuprindă numele tuturor eroilor locali, iar, la rândul lor, familiile eroilor urmau să primească o Diplomă specială iar pe case trebuia aplicat *“Semnul aducerii aminte”*, un însemn fabricat din bronz sau ceramică. Cu același prilej s-a instituit și sărbătorea națională Ziua Eroilor, omagiată anual de înălțarea Domnului (a 40-a zi, după Sfintele Paști).

Timp de peste două decenii, Societatea *“Cultul eroilor”* a ridicat pe tot teritoriul României, cu sprijinul autorităților locale, dar și al unor donatori cu dare de mână, numeroase

mausolee, cimitire de război, cenotafuri, alte opere comemorative și însemne de război specifice. Lista acestora este impresionantă. Vom aminti doar Arcul de Triumf, mausoleele de la Mărășești și Focșani, ansamblul de la Târgu Jiu, Crucea de pe Caraiman, dar și alte monumente, astăzi demolate, de la Oradea, Cernăuți etc.

În județele Harghita și Covasna s-au construit, între anii 1920-1938, următoarele monumente și cimitire de război³:

- Cimitirul din municipiul Miercurea-Ciuc; construit în anul 1928; adăpostește mormintele a 1123 ostași din primul război mondial (644 identificați, 479 neidentificați); între aceștia doar 35 sunt români; în preajma cimitirului s-a plantat, în 1928 o lizieră de brazi;

- Mausoleul și cimitirul eroilor din Odorheiu Secuiesc; construit pe dealul Cuvar, în 1929; în fața mausoleului, în partea dreaptă, sunt 8 morminte ale ostașilor români, din primul război, în spate sunt 35 de morminte ale ostașilor din al II-lea război;

- Mausoleul de la Toplița (situat la 8 km de oraș); cuprinde osemintele a 771 ostași români din primul război și a 3 ostași din al II-lea război;

- Cimitirul din Bilbor, județul Harghita; cuprinde o groapă comună și alte 60 de morminte individuale; în 1972, elevii de la școala generală din localitate, împreună cu cadrele didactice, au ridicat în cimitirul de la Bilbor o cruce grosolană, din fier-beton pe care au aplicat o placă de tablă, rudimentar executată, cu următorul text: *“Ostași eroi din divizia comandată de generalul Moșoiu - cu jefia voastră de sânge ați realizat idealul de veacuri - Unitatea națională”*.

- Cimitirul din Pângărați, județul Harghita (la 21 km de Gheorghieni, spre Lacul Roșu); cuprinde mormintele a 132 ostași (un singur ostaș este identificat, după cruce, Moldoveanu Iosif); se mai păstrează doar o placă de marmură cu înscrisul *“1914-1918 Dănturaș”*, vechea denumire a localității;

- Mormântul soldatului Vasile Moraru, căzut la datorie în august 1916, în satul Porumbenii Mici, județul Harghita; este îngrijit de personalul Haltei CFR Porumbenii Mici;

- Mormântul comun a 2 ostași români neidentificați, comuna Secuieni, județul Harghita;

- Mormintele din comuna Frumoasa, județul Harghita, situate în curtea bisericii ortodoxe; aici sunt îngropați 5 ostași (caporalul Benga G. Ioan, caporalul Cislaru V. Constantin, soldatul Călăican V. Alexandru, soldatul Schelaride N.

Nicolae și soldatul Țintea N. Nicolae);

- Mormintele a 3 ostași români, în Cimitirul din satul Lunca, județul Harghita.

Recapitulând, în județele Harghita și Covasna a existat până la mijlocul deceniului șapte al secolului trecut, un mare număr de cimitire, mausolee și morminte de război, cu mult mai numeroase decât cele consemnate în monografiile oficiale. De altfel, o lucrare *“clasică”* în domeniu⁴ consemnează prezența, în județul Covasna a 15 monumente (5 românești, între care 2 dedicate lui Nicolae Bălcescu și unul trecerii lui Mihai Viteazul prin secuime - ansamblul monumental de la Sfântu Gheorghe), iar în județul Harghita - 10 monumente (3 românești, respectiv mausoleele și cimitirele de la Miercurea-Ciuc, Odorheiu Secuiesc și Toplița). Istoriografia oficială, din teama de a nu leza etnia majoritară în aceste județe, a evitat *“cu eleganță”* orice referire la eroii români. De altfel, însuși termenul de *“eroi de război”* era înlocuit cu acela de *“luptători antifasciști și pentru libertate și democrație”*, iar Ziua Eroilor, a devenit, prin Decretul Consiliului de Stat nr. 117/23 octombrie 1975, Ziua de 9 Mai. Abia după Revoluția din 1989 s-a revenit la tradiționala Înălțare, așa cum apare în practica ortodoxă.

În fapt, numărul monumentelor și mormintelor de război acoperă, în județele menționate, practic tot arealul locuit de români. Curțile bisericilor ortodoxe din localitățile Sita Buzăului, Mărtăș, Zagon, Magheruș, Dobârlău, Teliu și altele, pentru a ne referi doar la județul Covasna, adăpostesc morminte de eroi de război români.

Același lucru este valabil pentru județul Harghita, cu referire directă la bisericile din localitățile Corbu, Sărmaș, Subcetate, Tulghes, Sânmartin, Călăușas, Dănești, Lunca de Jos etc.

O statistică neoficială, întocmită în 1984 de specialiști de la fostul Consiliu al Culturii și Educației Socialiste, la cererea Ministerului Apărării Naționale, nepublicată³, consemnează existența, în județul Covasna, a 2 cimitire din al II-lea război mondial, 5 monumente și 37 morminte ale ostașilor români, iar în județul Harghita 4 cimitire, din ambele războaie, 3 monumente și 95 de morminte.

Cu totul alta este situația atunci când ne referim la starea fizică a acestor monumente. Același raport (op. cit.) consemnează, cităm:

“Majoritatea acestor monumente sunt îngrijite, iar organele publice locale au luat, de-a lungul anilor măsuri de reparare, întreținere și valorificare.”

Cu mențiunea că mormintele respective aparțin ostașilor de etnie maghiară, foști combatanți în armata austro-ungară sau în trupele hortyste, situația ostașilor români este cu totul alta. Iată câteva constatări: au dispărut însemnele și înscrisurile; au fost modificate, fără aprobare, planurile întocmite de constructori; lipsesc, în majoritatea cazurilor, căile de acces la majoritatea cimitirelor și operelor comemorative, la fel plăcuțele indicatoare.

Se mai semnalează că, în 1975 s-au alocat 70.000 lei pentru restaurarea mausoleului de la Odorheiu Secuiesc, dar *“fără un rezultat vizibil”* (s-au făcut lucruri superficiale, zugrăveli și tencuieli de mântuială). Mai grav este că, sub pretextul restaurării, a fost modificată forma și structura inițială a mausoleului și au *“dispărut complet”* crucile ostașilor români din primul război mondial. La Bilbor, mormintele individuale au fost distruse, iar în locul însemnelor de căpătâi au fost puse pietre. La Pângărați, crucile ostașilor români sunt în paragină, iar în Frumoasa nici nu mai sunt semne de căpătâi, iar mormintele sunt *“ca niște movițe”*. La Tărcău lipsesc plăcile memoriale inițiale, fiind înlocuite din plăci de beton nefinisat.

Cel mai grav act de profanare a avut loc la cimitirul din Odorheiu Secuiesc. În anii 1962 și 1982 a fost spartă usa de acces, iar osemintele au fost aruncate la gunoi, de unde au fost recuperate parțial.

“Osemintele au fost recuperate și introduse în mausoleu de cetățeni cu frica lui Dumnezeu” se spune în Raportul menționat, iar aceste fapte se petreceau în plină *“epocă de aur”* ceaușistă!

Concluzia o găsim într-o lucrare publicată în 2004⁵. În județul Covasna există în prezent 72 de monumente comemorative maghiare și 29 plăci comemorative, iar în Harghita 104 monumente și 73 plăci comemorative. Cât despre numărul și starea monumentelor și mormintelor românești, nu mai avem nimic de spus!

5. Eroii ai Internelor, căzuți în uitare

La 8 iunie 2000, după îndelungi tratative și strategeme, era dezvelit, în comuna Aita Mare, din județul Covasna primul monument dedicat jandarmilor români din zonă, construit după război. În fapt este vorba de o restituire istorică. În 1921, doi jandarmi din Compania de Jandarmi Sfântu Gheorghe, plutonierul Ioan Tatu și sergentul instructor Ioan Grindeanu au fost uciși în timp ce urmăreau un infractor periculos. Asasini au fost umăriți, judecați dar nu au făcut o zi de pușcărie, refugiindu-se în cele

din urmă în Ungaria. Șase ani mai târziu, la 2 octombrie 1927, monumentul dedicat jertfei celor doi jandarmi era finalizat și sfințit. În 1940, la retragerea autorităților române era în bună stare, dar odată cu ocupația hortystă avea să fie dezafectat. Reînnoind firul tradiției, monumentul a fost reconstituit, după proiectul inițial, prin strădania jandarmilor covășneni, fiind amplasat în parcul din fata primăriei locale.

Un alt monument din orașul Sfântu Gheorghe, situat în fața sediului Inspectoratului Județean de Poliție este dedicat *“memoriei polițiștilor trecuți în neființă”*. Monumentul a fost inaugurat în 1996, în prezența P. S. Ioan, episcopul Harghitei și Covasnei, cu prilejul Zilei Poliției. Fără a face o trimitere directă la fapte și întâmplări din istoria recentă a României, din mărturia fostului șef al Miliției Județene Covasna, colonelul (r) Gavril Ardeleanu, monumentul este dedicat inclusiv maiorului Aurel Agache, fost șef al formațiunii economice de la Miliția orașului Târgu Secuiesc, ucis în mod bestial în timpul evenimentelor din decembrie 1989. Mărturiile oficiale semnalează că ofițerul a fost victima unui grup de 5 indivizi de etnie maghiară, care l-au scos din sediul Miliției, l-au lovit fără milă, până la deces. Apoi, cadavrul a fost profanat, fiind expus câteva ore în piața orașului Tg. Secuiesc, timp în care mai multe persoane l-au scuipat și l-au lovit cu picioarele.

Mormântul maiorului Ion Aurel Agache se află în comuna Podul Turcului, din județul Bacău⁵. În același timp, asasini au fost judecați, condamnați.

În comuna Sântionlunca la moara din localitate se află o placă comemorativă, dezvelită în 1971, cu următorul text: *“Aici a căzut la datorie, în lupta cu flăcările, pentru salvarea morii, soldatul Vasile Popiuc, din Compania de Pompieri Sfântu Gheorghe”*. Soldatul Vasile Popiuc a murit pe timp de pace, la 25 august 1969, în timp ce salva vieți omenești. Este înmormântat în comuna Moldova-Sulița, județul Suceava.

La Miercurea-Ciuc, în fața sediului Poliției județene a fost înălțat un monument, care nu face referire la nici un erou, nominalizat în mod direct.

Un alt erou al Ministerului Administrației și Internelor, ce nu are nici măcar parte de o placă memorială este fostul plutonier de poliție Liviu-Teofil Chenchişan. Acesta lucra, în 1989, ca șef de post în comuna Dealu, județul Harghita. A fost agresat de patru infractori din

comună, de naționalitate maghiară, fiind ucis în bătaie, apoi, cadavru, incendiat, a fost părăsit într-o curte din localitate. Soția subofițerului și cei doi copii minori au fost salvați de câțiva cetățeni cu suflet generos. ulterior părăsind definitiv județul Harghita. Fostul subofițer este înmormântat în cimitirul din localitatea Beclean, județul Bistrița, iar asasinii au fost grațiați.

Sintetizând datele expuse până aici, putem avansa și câteva concluzii referitoare la situația monumentelor dedicate eroilor Ministerului Administrației și Internelor în zona analizată. Astfel: pentru jandarmi, pompieri și polițiști nu s-au construit monumente care să facă trimiteri la perioada interbelică; jertfele omeniești și sacrificiile produse pe timp de pace au fost, în cele mai multe cazuri ascunse, negate, minimizezate; nu s-au înălțat monumente și nu s-au aplicat însemne la căpătâiul eroilor căzuți în campania din est (în timp ce foștii combatanți, etnici maghiari au beneficiat, în unele cazuri de asemenea privilegii³); multe construcții semnalate în urmă cu 2-3 decenii au dispărut sau se află într-un stadiu avansat de degradare; în nici o lucrare de specialitate nu se fac referiri la starea monumentelor, la *"intervențiile"* de ordin arhitectural și constructiv făcute de-a lungul anilor, unele cu totul neinspirate și chiar făcute cu rea voință.

Multe sunt însă situațiile similare, când fapte care, în mod normal nu pot fi date uitării, sunt pur și simplu negate, eludate sau ascunse. Sângele mortilor cere însă dreptate. Nu pentru noi, ci pentru urmașii noștri, pentru cei ce vor veni și ne vor judeca. Poate că atunci vor ieși la lumină și alte fapte și întâmplări, numărul crucilor, al monumentelor și însemnelor comemorative va spori semnificativ. Atunci când se va scrie istoria reală a conviețuirii interetnice din aceste județe, când vor dispărea patimile și se vor șterge rivalitățile, vom avea și noi prilejul să ne numărăm și să ne cinstim eroii.

6. Intrarea în normalitate

Am semnalat în această lucrare câteva monumente și morminte de război din perimetrul județelor Harghita și Covasna, dar mai ales am urmărit destinul lor, de la inaugurare și până în prezent. S-a subliniat, în primul rând lipsa unor monumente semnificative privind sacrificiul unei anumite categorii de militari și funcționari ai statului, starea jalnică a celor care încă mai există, delăsarea autorităților, dar și lipsa de interes, în ultimă instanță de spirit gospodă-

resc, a celor cărora le sunt adresate monumentele respective. De bine de rău, astăzi există condiții pentru realizarea de noi monumente, pentru restaurarea și punerea în valoare a celor vechi. Cadrul legal permite demararea de *"noi construcții"*. De asemenea arhitecții, artiștii plastici, ediliile localităților au mână liberă să treacă la treabă. Entuziasm a existat, la fel și voință publică. Rezultatele însă contrariază. Au apărut mai puține monumente decât speram și de cele mai multe ori contestate chiar de publicul beneficiar. Încă o dată s-a dovedit că nu libertatea de creație a lipsit artiștilor, ci chiar lipsa de rezonanță cu subiectul abordat. În fond, se poate acuza direct lipsa de har, tratarea prea *"abstractă"*, excesiv *"estetizată"* a unor subiecte de interes public, cum ar fi sacrificiul, devotamentul, curajul civic. Avem, din păcate, prea puține monumente de artă dedicate eroismului civic. Multe fapte din trecut și din contemporaneitate riscă să dispară definitiv din conștiința publică. Exemple de eroi, modele de comportament, pilde de eroism rămân, din motive mai mult sau mai puțin subiective, în afara perimetrului public.

Credem cu tărie că, cel puțin în acest domeniu nu ar trebui să funcționeze criteriile etnice. Ca reprezentanți ai unui serviciu specializat din Ministerul Administrației și Internelor ne-am bucura ca între inițiativele locale să figureze și înălțarea unor monumente pentru polițiști, pompieri, jandarmi, etnici maghiari, sau aparținând altor naționalități, care au fost modele de comportament și curaj civic, jertfindu-și viața pentru binele public.

Grija pentru ridicarea și punerea în valoare a actualelor și viitoarelor monumente aparține, în primul rând, colectivităților locale. Este bine și în spirit european să păstrăm memoria publică integrală, să tratăm trecutul și prezentul fără nici o nuanță de părtinire, mai ales că monumentele sunt o oglindă a conștiinței publice. Așa cum întotdeauna adevărul iese la iveală, ascunderea sau falsificarea lui se răzbună într-o zi. Comportamentul cetățenilor, chiar dacă nu ne convine la un moment dat, se poate schimba. Iar atunci, atitudinea autorităților nu mai are nici o justificare. Grija pentru construirea și îngrijirea monumentelor aparține, desigur, instituțiilor interesate dar în primul rând autorităților locale. Situația din județele Harghita și Covasna este desigur grea pentru monumentele și cimitirele aparținând comunității românești. Amintim că de un tratament similar au avut parte, după 1989 și monumentele

"ostaşului sovietic eliberator", exilate astăzi în locuri cât mai izolate, dar protejate, la fel ca orice alte monumente, de convenţiile şi tratarele internaţionale la care România a aderat.

Grija pentru monumente este în primul rând o datorie cetăţenească. Un bun gospodar, un primar luminat, un preot cu har sau un comandant de unitate destoinic ştie că a construi un monument înseamnă, în primul rând, a face o investiţie de durată. El reprezintă o moştenire pentru urmaşi, un semn al tăcerii şi strădaniei noastre omeneşti. Şi atunci de ce să privim lucrurile îngust, sectar, segregatar? Oare acesta este mesajul pe care îl transmitem urmaşilor? Experienţa interbelică ne îndeamnă la reflexie. Nici atunci nu erau bani, iar voinţa politică era la fel de divizată ca şi astăzi. Au existat însă minţi luminate care au văzut în viitor. Am vrea să avem şi noi cutezanta şi vizionarismul acestor înaintaşi!

De aceea noi, reprezentanţii instituţiilor publice, oficiul Naţional pentru Cultul Eroilor, biserica - salutăm cu acest prilej iniţiativa Episcopiei Harghitei şi Covasnei care ne găzduieşte atât de generos - organizaţiile cetăţeneşti şi sindicale, comitetele locale, avem datoria să stimulăm construcţia de momente comemorative. Numai aşa vom îndeplini obiectivele pentru care a fost creată societatea "Cultul eroilor".

În încheiere voi reaminti cuvintele unui precursor⁷ al ideii de patriotism, văzut ca o formă a datoriei civice: "*Cultul trecutului este cea mai mare virtute a unui popor. Acest trecut este al părinţilor, al nostru şi al urmaşilor noştri, pe care îl transmitem ca pe o scumpă moştenire, ca pe un preţios tezaur*".

Aşa să ne ajute Dumnezeu

Nencescu Marian

Bibliografie

1. VALERIA BALESCU, *Eroul necunoscut. Istorie trecută şi recentă*, Bucureşti, Editura Militară, 2005, 442 p. cu ilustr.
2. Colecţia "Cultul eroilor", *Arhiva Muzeului Militar Naţional*, dosar 1, p.1
3. *Arhiva Oficiului Naţional pentru Cultul Eroilor*, dosarele cuprinzând judeţele Harghita şi Covasna (nepublicate)
4. COLONEL DR. FLORIAN TICĂ, MIRCEA COCIU, *Monumente ale anilor de luptă şi jertfă*, Bucureşti, Editura

Militară, 1983, 440 p. cu ilustr.

5. IOAN LĂCĂTUŞU, *Tendinţe de euclavizare a unui spaţiu românesc. Covasna-Harghita*, Bucureşti, Editura România pur şi simplu, 2004, 313 p.

6. Constantin Gheorghe, *Am fost acolo unde trebuia să fim. Album al monumentelor Intemelor*, Bucureşti, Editura M.A.I., 2003, 166 p. cu ilustr.

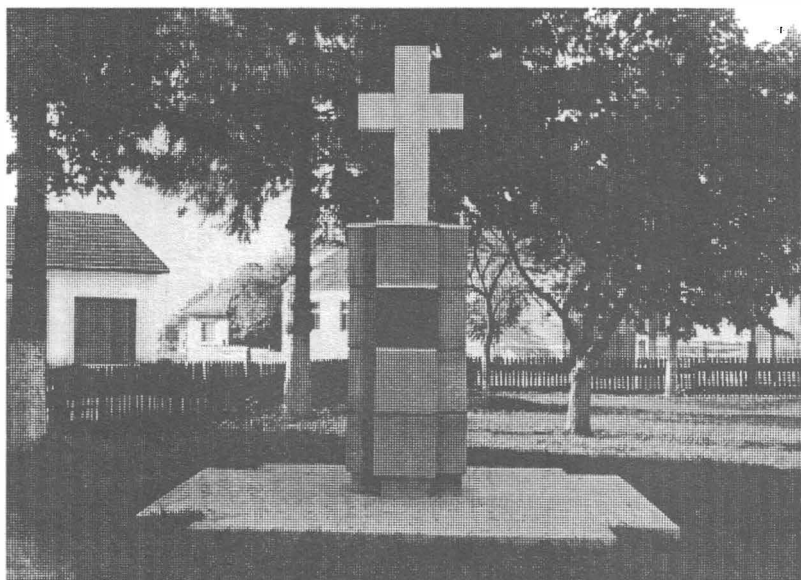
7. VIRGILIU Z. TEODORESCU, *Monumentele Marii Uniri*, Bucureşti, Editura M.I., 2000, 80 p. cu ilustr.

Abstract

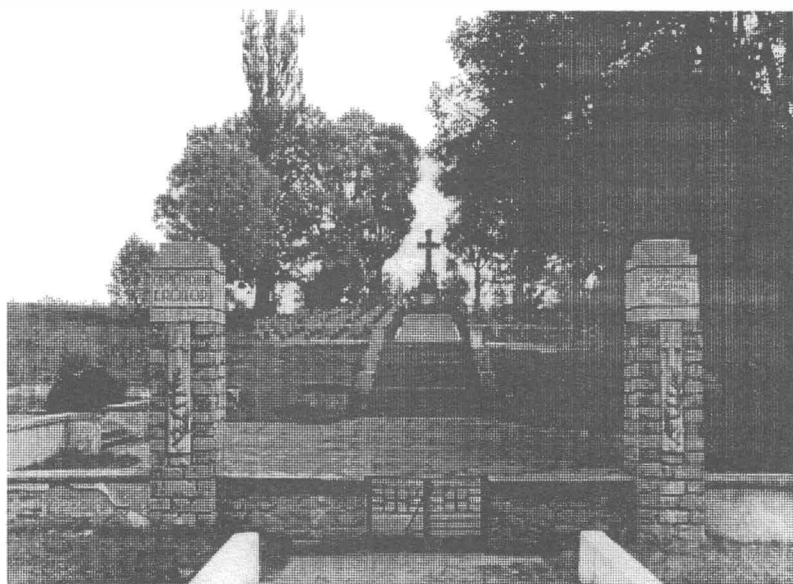
Memorial Monuments of National Heroes from Covasna and Harghita Districts

In this work I have pointed out some monuments and war cemeteries from Covasna and Harghita districts, but mostly I have followed their destiny, from their inauguration to the present time. Firstly, it has been emphasized the absence of significant monuments regarding the sacrifice of a certain class of military and functionaries, the deplorable state of those which still exist, the neglect shown by the authorities, but also the lack of interest of those to whom those monuments are destined to. Here are some of the findings: the inscriptions and signs have disappeared; the plans made by the constructors have been changed without approval; in most of the cases the acces to the most of the cemeteries and memorial works is impossible; the indicatory plates are missing; the human sacrifices made during times of peace were, in most of the cases, hidden, denied, minimised; there have been no monuments nor other signs raised in the memory of the heroes fallen in the eastern campaign; many of the constructions recorded 2 - 3 decades ago have disappeared or they are in an advanced sate of destruction.

We stoutly believe that the ethnic criteria shouldn't be applied, at least in this domain. We would be glad to find among the local initiatives the raising of monuments for police officers, firemen, gendarmes, should they be hungarians or of other nationalities, whom represent models of behaviour and civic courage, by sacrificing their life for public benefit.

**Monumentul Jandarmilor
Români**
Aita Mare (CV)

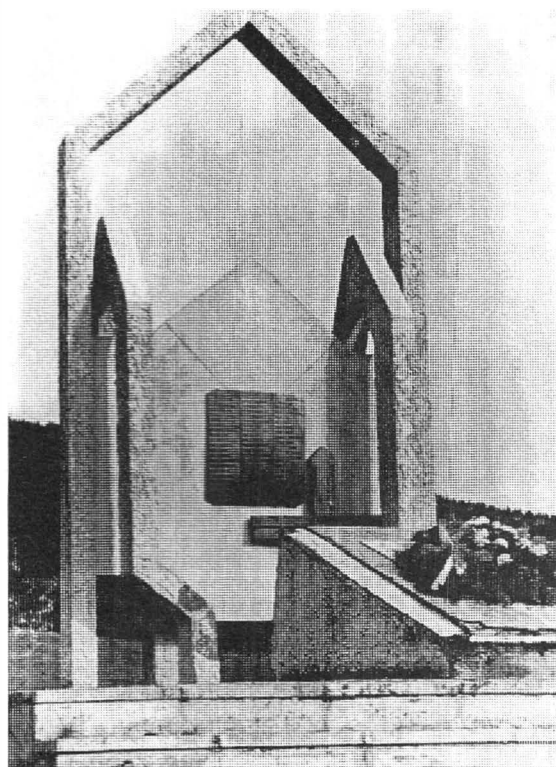

Cimitirul Eroilor
Dobolii de Jos (CV)

Mausoleul
de la Toplița (HR)

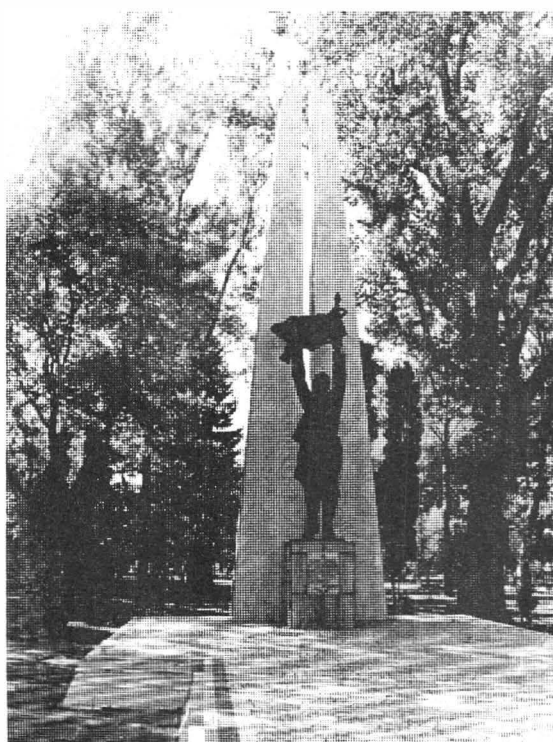

Monumentul Eroilor din Bilbor (HR)

Monumentul Eroilor din Corbu (HR)

Monumentul Eroilor din Miercurca-Ciuc (HR)

Mausoleul din Odorheiu Secuiesc (HR)